

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Розглянуто основні напрями руху й обсягів інвестицій в основний капітал економіки Луганської області за видами економічної діяльності.

Ключові слова: структура інвестицій в основний капітал, інвестиційний процес, тенденції розвитку, Луганська область.

Регіони України характеризуються високою мірою економічної неоднорідності, при цьому диференціація рівнів їх економічного розвитку зростає, поглиблюється розрив єдиного інвестиційного простору. Аналіз регіонального розподілу інвестиційної активності дозволяє зробити висновок, що більше половини інвестицій в основний капітал (56 % — у 2005 р., 50 % — у 2010 р.), здійснених в Україні у 2005–2010 рр., припадає на шість найбільш промислово розвинутих адміністративних одиниць: м. Київ, Донецьку, Дніпропетровську, Київську, Одеську та Харківську області. Крім того, 17–21 % із них (у 2010 р. і 2005 р. відповідно) приходить на м. Київ [1, с. 201]. У зв'язку з цим оцінка регіональних аспектів стану інвестиційного процесу є особливо актуальною.

Інвестиції є важливим фактором формування конкурентних переваг регіону. Обсяги залучених інвестицій і напрями їх освоєння є критеріями визначення рівня економічного розвитку регіонів, їх конкурентоспроможності й можливості самозабезпечення регіонального добробуту. Залучення інвестицій на регіональному рівні, крім суто економічних питань підвищення ефективності розвитку місцевого виробництва, дає можливість вирішувати і соціальні, і екологічні питання. Зростання обсягів інвестування у виробництво сприяє збільшенню грошових надходжень до місцевих і державного бюджетів і врівнюванню економічного потенціалу регіону.

Проблеми управління інвестиційною діяльністю й активізації інвестиційного процесу широко представлені у працях сучасних вчених-економістів [2–9]. У дослідженнях викладені організаційні основи державного регулювання інвестиційної діяльності та напрями його удосконалення

[2]. Обґрунтовано невідкладність формування прогресивної структури національної економіки [3], досліджено вплив інвестиційного розвитку на структурні зрушення в економіці України [4]. У працях Л. М. Борщ розглянуто реальні інвестиційні процеси в окремих галузях економіки та інвестиційний клімат у країні в цілому [5].

Багато уваги приділяється формуванню й підвищенню інвестиційної привабливості як регіонів [6], так і окремих підприємств [7]. Розроблено методичні підходи щодо визначення інвестиційної привабливості регіонів, галузей, підприємств [8]. У монографічному дослідженні Н. Д. Свірідової обґрунтовано особливості формування механізму залучення іноземних інвестицій в економіку промислового регіону і вплив інвестиційної привабливості на активізацію припливу іноземних інвестицій [9].

Проте недостатньо дослідженим залишається аспект діагностики тенденцій розвитку інвестиційних процесів в регіоні. А точна й адекватна оцінка інвестиційної активності є основою ефективних управлінських рішень, прийнятих суб'єктами управління різних рівнів, особливо регіональними у сфері інвестицій.

Метою статті є аналіз основних тенденцій розвитку інвестиційного процесу в Луганській області у 2005–2011 рр.

Згідно з методологією, що використовується Державним комітетом статистики України, показником, що характеризує обсяги інвестиційної діяльності, є показник капітальних інвестицій.

Структуру здійснених в Луганській області капітальних інвестицій за об'єктами інвестування у фактичних цінах і відсотках до загального обсягу за 2005–2011 рр. подано в табл. 1.

Таблиця 1. Капітальні інвестиції в Луганській області за 2005–2011 рр. [10, с. 141; 11]

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
У фактичних цінах, млн грн							
Відсотків до загального обсягу							
Усього	5128.7	6409.5	10894.7	10635.8	5646.3	6233.3	7766.0
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
у тому числі							
Інвестиції в основний капітал	4362.6	5537.9	9754.2	8999.6	4377.5	4705.4	6107.2
	85.1	86.4	89.5	84.6	77.5	75.5	78.6
із них							
Капітальне будівництво	2219.9	3667.4	6315.7	5194.5	1685.7	1945.5	2410.1
	43.3	57.2	58.0	48.8	29.9	31.2	31.0
Машини, обладнання і транспортні засоби	2142.7	1870.5	3438.5	3805.1	2607.4	2718.4	3688.5
	41.8	29.2	31.5	35.8	46.2	43.6	47.5
Довгострокові біологічні активи тваринництва	17.8	18.6	16.1	16.7	17.9	17.3	17.1
	0,3	0,3	0,2	0,1	0,3	0,3	0,2
Інші необоротні матеріальні активи	178.4	234.7	210.6	317.3	222.7	317.0	219.8
	3.5	3.7	1.9	3.0	4.0	5.1	2.8
Капітальний ремонт	533.9	572.4	857.7	1240.1	871.4	1014.5	1164.2
	10.4	8.9	7.9	11.7	15.4	16.3	15.0
Інвестиції у нематеріальні активи	36.0	45.9	56.1	62.1	63.8	52.7	92.7
	0.7	0.7	0.5	0.6	1.1	0.8	1.2

Дані таблиці свідчать, що на протязі 2005–2007 рр. і 2010–2011 рр. у Луганській області спостерігається позитивна тенденція зростання обсягів капітальних інвестицій у фактичних цінах. Тенденція до збільшення простежується майже за всіма показниками капітальних інвестицій (окрім довгострокових біологічних активів тваринництва). Обсяг капітальних інвестицій у 2011 р. збільшився на 24,6 % порівняно з 2010 і на 51,4 % — з 2005 р. 2008–2009 рр. характеризуються зниженням інвестиційної активності в регіоні, що пов'язано зі світовою фінансово-економічною кризою.

У структурі капітальних інвестицій 2005–2011 рр. переважають два напрями: інвестиції в основний капітал (75,5–89,5 %) і капітальний ремонт (7,9–16,3 %). Питома вага інших трьох напрямів (довгострокових біологічних активів тваринництва, інших необоротних матеріальних активів, інвестицій у нематеріальні активи) складає приблизно 3–6 %. За досліджуваний період у структурі капітальних інвестицій відбулися зміни: на 6,5 % знизилася частка інвестицій в основний капітал; на 4,6 % і 0,5 % зросли частки витрат на капітальний ремонт та інвестицій у нематеріальні активи відповідно. Питома вага інших напрямів змінилась несуттєво.

Динаміка інвестицій в основний капітал Луганської області повторює динаміку капітальних інвестицій. Дослідження індексів фізичного обсягу інвестицій в основний капітал у порівняльних цінах 1990 р. показало, що зростання обсягів інвестицій в основний капітал

значною мірою відбувається за рахунок інфляційної складової. Адже навіть у 2007 р. не було досягнуто рівня фізичного обсягу інвестицій в основний капітал 1990 р. [12, с. 135]. З 2009 р. простежуються прогресивні зміни в технологічній структурі інвестицій в основний капітал: збільшилась частка інвестицій в активну частину основних засобів (машини, обладнання і транспортні засоби) з 41,8 % у 2005 р. до 47,5 % у 2011 р.

Стан інвестиційного процесу в регіоні також характеризує розподіл інвестицій в основний капітал між видами економічної діяльності (табл. 2).

Згідно з табл. 2 спостерігається значна нерівномірність галузевої інвестиційної активності. У структурі інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності за 2005–2010 рр. у Луганській області переважали вкладення у промисловість, частка якої в регіональному обсязі складала 64,2–75,6 %, діяльність транспорту і зв'язку (6,4–10,1 %), операції з нерухомим майном (5–7,6 %), торгівля (4,2–7,2 %), сільське господарство (2,3–7,6 %). Частки інших видів економічної діяльності у структурі інвестицій в основний капітал були менш значними.

За досліджуваний період на 11,4 % знизилась частка промисловості у структурі інвестицій в основний капітал, майже у два рази зросли інвестиції у сільське господарство й освіту, у 1,5 рази — в операції з нерухомим майном, у 9,5 разів — в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, спостерігається незначне зростання

Таблиця 2. Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності Луганської області за 2005–2010 рр. [13, с. 171–178; 10, с. 151]

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сільське господарство	2,8	2,3	3,9	7,6	4,6	5,2
Промисловість	75,6	71,4	70,6	69,9	66,9	64,2
Будівництво	1,7	0,9	1,5	1,5	1,8	2,0
Торгівля	4,6	6,6	7,2	4,2	4,9	5,6
Діяльність готелів і ресторанів	0,3	0,4	0,6	0,3	0,7	0,2
Діяльність транспорту і зв'язку	6,6	9,6	8,0	6,4	10,1	8,2
Фінансова діяльність	0,8	0,6	0,6	0,9	0,6	0,8
Операції з нерухомим майном	5,0	5,7	5,1	6,2	6,5	7,6
Державне управління	1,3	0,8	0,5	0,9	0,6	0,7
Освіта	0,3	0,3	0,4	0,3	0,5	0,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,4	0,5	0,6	0,6	1,6	3,8
Надання комунальних та індивідуальних послуг	0,8	0,9	0,9	1,2	1,3	1,0

частки інвестицій в основний капітал будівництва, торгівлі, діяльності транспорту і зв'язку, надання комунальних та індивідуальних послуг.

Для оцінки галузевої специфіки інвестиційного процесу області можна використовувати коефіцієнти локалізації інвестицій (табл. 3).

Таблиця 3. Показники локалізації інвестицій в Луганській області [13, с. 171–178; 10, с. 151; 1, с. 207]

	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Сільське господарство	0,519	0,397	0,765	1,056	0,742	0,722
Промисловість	2,011	1,994	2,070	2,125	1,761	1,877
Будівництво	0,321	0,180	0,313	0,283	0,514	0,690
Торгівля	0,561	0,710	0,766	0,396	0,527	0,812
Діяльність готелів і ресторанів	0,188	0,333	0,429	0,214	0,412	0,111
Діяльність транспорту і зв'язку	0,365	0,593	0,476	0,457	0,623	0,482
Фінансова діяльність	0,381	0,316	0,273	0,450	0,273	0,471
Операції з нерухомим майном	0,303	0,297	0,244	0,295	0,385	0,350
Державне управління	1,444	1,000	0,625	1,125	1,000	0,875
Освіта	0,333	0,300	0,444	0,300	0,500	0,636
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,286	0,333	0,429	0,400	1,231	2,375
Надання комунальних та індивідуальних послуг	0,400	0,391	0,409	0,522	0,419	0,323

Розраховані для різноманітних видів економічної діяльності вони дозволяють порівнювати галузеву структуру інвестицій Луганської області зі структурою інвестицій України. Коефіцієнт локалізації інвестицій розраховується для кожного з видів економічної діяльності як відношення питомої ваги інвестицій в регіональному обсязі до питомої ваги інвестицій в даний сектор у загальнонаціональному обсязі інвестицій. При цьому, якщо значення коефіцієнта локалізації перевищує 1, то частка інвестицій в регіональній структурі інвестицій перевищує частку інвестицій у загальнонаціональній структурі [14, с. 12].

Згідно з даними табл. 3 головними відмінностями структури інвестицій в основний капітал Луганської області від структури інвестицій України в цілому є наступні: з одного боку, питома вага інвестицій у промисловість у 2005–2010 рр. майже у два рази перевищує аналогічний показник по Україні в цілому, з іншого боку, питома вага інвестицій у сільське господарство, будівництво, торгівлю, діяльність транспорту і зв'язку, фінансову діяльність, операції з нерухомим майном, освіту, надання комунальних та індивідуальних послуг за своїми значеннями поступаються питомій вазі у дані види діяльності в загальнонаціональній структурі. 2009–2010 рр. характеризуються значним підвищенням питомої ваги інвестицій в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги Луганської області у порівнянні з аналогічним показником в Україні. Таким чином, коефіцієнти локалізації інвестицій свідчать про більш високу, ніж в середньому по країні, інтенсивність інвестиційних потоків в реальний сектор економіки області та більш низьку, ніж в середньому по Україні, інтенсивність потоків в соціальний сектор (за винятком медицини у 2009–2010 рр.).

Аналіз структури інвестицій в основний капітал за видами промислової діяльності показує, що основними реципієнтами інвестицій були: промисловість з добування паливно-енергетичних корисних копалин (31,1–61,8 %),

металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів (13,2–52,8 %), виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (3,7–17,6 %), хімічна та нафтохімічна промисловість (2,3–5,8 %) [10, с. 149].

За період з 2005 р. по 2010 р. структура інвестицій в основний капітал за видами промислової діяльності зазнала кардинальних змін: майже у два рази зросла частка добувної промисловості (з 31,1 % до 61,8 %) та знизилась частка переробної промисловості (з 65,1 % до 31,7 %) в загальному обсязі інвестицій.

Зіставлення часток обсягів реалізованої промислової продукції в обсязі регіонального виробництва з частками інвестицій, що надійшли у дані види промислової діяльності, у регіональному обсязі інвестицій свідчить про нерівномірність розвитку інвестиційного процесу в Луганській області.

З одного боку, спостерігається низький рівень вкладень в інвестиційний сектор, що виробляє кінцевий продукт (у тому числі машинобудування), з іншого боку — високий рівень інвестицій у паливно-сировинний сектор (добування паливно-енергетичних корисних копалин і металургійне виробництво). Ця тенденція пояснюється регіональною спеціалізацією Луганської області на добуванні паливно-енергетичних корисних копалин, яка склалася історично, та високою ємністю підприємств вугільного та металургійного комплексу, що пов'язана зі значним ступенем зносу основних засобів, а також взаємозв'язком даних видів промислової діяльності.

Аналіз ступеня зносу основних засобів за видами економічної діяльності за 2005–2010 рр. свідчить про негативну тенденцію збільшення досліджуваного показника в регіоні за всіма видами економічної діяльності (за винятком сільського господарства). Тільки в сільському господарстві, промисловості, торгівлі та фінансовій діяльності ступінь зносу основних засобів у 2010 р. не досяг рівня 50 %, за всіма іншими видами економічної діяльності цей показник перевищує вказане значення [13, с. 86–104; 1, с. 95; 6]. Слід зазначити, що ступінь зносу основних засобів промисловості Луганської області менший, ніж аналогічний показник по Україні, ступінь зносу основних засобів регіону за всіма іншими видами економічної діяльності перевищує аналогічні показники по Україні. Звісно, що рівень зносу може відрізнятися між галузями та від одного під-

приємства до іншого, проте взагалі це свідчить про старий вік обладнання, а також обумовлює необхідність оновлення основних засобів.

Аналіз динаміки коефіцієнту оновлення основних засобів свідчить, що на протязі 2005–2008 рр. відбувалося незначне, але стабільне зростання рівня оновлення основного капіталу. З 2009 р. спостерігається зменшення даного показника. У 2010 р. коефіцієнт оновлення основних засобів дорівнював 3,5 %, що складає 70 % показника 2005 р. [12, с. 139]. Такий рівень оновлення основного капіталу Луганської області є недостатнім для його нормального відтворення та забезпечення зростання економіки регіону.

Постає необхідність дослідження впливу інноваційної складової на активність регіонального інвестиційного процесу. Використання результатів наукових досліджень, розробок і технологічних інновацій підвищує технічний і технологічний рівень основних засобів, забезпечує на цій основі підвищення ефективності виробництва і здійснення прогресивних структурних зрушень в економіці регіону.

Показники інноваційної активності промислових підприємств регіону змушують говорити про нестабільність і непередбачуваність інноваційного розвитку в регіоні. За 2005–2011 рр. питома вага промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, коливалась з 6,0 % у 2005 р. до 13,5 % у 2011 р.; питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, змінилася з 3,2 % (2005 р.) до 12,5 % у 2011 р. Загальна сума витрат досліджуваних підприємств у 2011 р. в порівнянні з 2005 р. знизилась майже вдвічі на 167367 тис. грн. Протягом досліджуваного періоду найбільша питома вага припадає на придбання машин і обладнання, яке пов'язане з упровадженням інновацій, зокрема у 2011 р. їх частка становить 42,5 % при середньому показнику по Україні 73,2 %. [15; 16]. З огляду на те, що інноваційні витрати надаються органами статистики у фактичних цінах, чітку й однозначну відповідь про їх реальне зменшення в динаміці, керуючись наявними даними, дати досить складно.

Переважаючим джерелом фінансування інвестицій в основний капітал у 2005–2011 рр. залишаються власні кошти підприємств і організацій регіону, їх частка в загальному обсязі фінансування складає в середньому 70 %. 2005–2007 рр. та 2010–2011 рр. характеризуються збільшенням кількості власних коштів

підприємств і організацій, що спрямовуються на фінансування інвестицій в основний капітал (у фактичних цінах). На протязі 2008–2009 рр. простежується тенденція зниження досліджуваного показника.

За досліджуваній період спостерігається зниження частки коштів державного бюджету (на 2 % у порівнянні з 2005 р.) і зростання коштів місцевих бюджетів у структурі джерел фінансування інвестицій в основний капітал Луганської області (у 3,7 разів). Частка кредитів банків та інших позик знизилась майже в 6 разів і у 2011 р. склала 3,8 % до загального обсягу інвестування. Кошти іноземних інвесторів складають незначну частину у структурі джерел фінансування інвестицій (0,8–1,8 %) і з 2007 р. мають тенденцію до зниження [17].

Аналіз інвестиційного процесу в Луганській області дозволяє зробити висновок, що активна фаза його розвитку у 2005–2007 рр. змінилася спадом у 2008–2009 рр., що суттєво стримало темпи економічного зростання регіону. 2010–2011 рр. характеризуються позитивною тенденцією зростання капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал, удосконаленням технологічної структури капітальних вкладень, зміною галузевої структури інвестицій в основний капітал. У досліджуваному періоді відбулося зростання рівня зносу основних засобів регіону. Оновлення основного капіталу є недостатнім для його нормального відтворення й забезпечення зростання економіки регіону. Важливим завданням у таких умовах є активізація регіональних інвестиційних процесів, що і буде предметом подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О. Г. Осауленка — К. : ТОВ «Август Трейд», 2011. — 559 с.
2. Данилишин Б. М. Інвестиційна політика в Україні : монографія / Б. М. Данилишин, М. Х. Корецький, О. І. Дачій. — Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2006. — 292 с.
3. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / В. М. Гець, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артьомова та ін. ; за ред. Л. В. Шинкарук ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. — К., 2011. — 696 с.
4. Теоретичні та прикладні засади інвестиційно-інноваційного розвитку економіки та ринку праці в Україні : монографія / наук. ред. В. Г. Федоренко. — К. : ІПК ДСЗУ, 2007. — 317 с.

5. Борщ Л. М. Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи / Л. М. Борщ. — К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. — 318 с.

6. Василенко В. Н. Механізм управління підвищенням інвестиційної привлекательності регіона / В. Н. Василенко // Научные Труды Дон НТУ. Серия : экономическая. Выпуск 32. — Донецк : ДонНТУ, 2007 — С. 79–87.

7. Хобта В. М. Формування та підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання / В. М. Хобта, А. В. Мешков // Наукові праці ДонНТУ. Серія : економічна. Випуск 36–1. — Донецьк : ДонНТУ, 2009. — С. 118–125.

8. Бланк И. А. Управление инвестициями предприятия / И. А. Бланк. — К. : Ника-Центр ; Эльга, 2003. — 480 с.

9. Свірідова Н. Д. Організаційно-економічне забезпечення регіональної політики залучення іноземних інвестицій : монографія / Н. Д. Свірідова. — Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. — 200 с.

10. Статистичний щорічник Луганської області за 2010 рік / за ред. С. Г. Пілієва. — Луганськ : Головне управління статистики у Луганській області, 2011. — 489 с.

11. Капітальні інвестиції (2002–2011 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lugastat.lg.ua/sinf/inbud/inbud0510_13.php.

12. Борулько Н. М. Аналіз інвестиційних процесів у Луганській області / Н. М. Борулько // Формування механізму стимулювання економічного розвитку регіонів : монографія / за заг. ред. Н. Д. Свірідової. — Луганськ : Ноулідж, 2012. — С. 132–141.

13. Статистичний збірник «Регіони України» 2010. Частина II / за ред. О. Г. Осауленка. — К. : Держкомстат України, 2010. — 804 с.

14. Василенко В. Н. Анализ основных тенденций инвестиционного процесса в Донецкой области / В. Н. Василенко, Д. В. Саенко // Научные Труды ДонНТУ. Серия : экономическая. Выпуск 100–1. — Донецк : ДонНТУ, 2005. — С. 9–17.

15. Інноваційна активність промислових підприємств (2000–2011 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lugastat.lg.ua/sinf/nauinv/nauinv0411_4.php.

16. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2011 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

17. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування (2002–2011 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lugastat.lg.ua/sinf/inbud/inbud0510_6.php.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2012 р.